

## Good Governance; the Optimal Model of Economic Performance in Southwest Asia

Gholamreza Mohammadi 

PhD Student of Political Geography, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran, mohammadi.g760@gmail.com

Ribaz Ghorbanejad\*

Assistant Professor, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran , rebazghorbani@gmail.com

Kyomarth Yazdan Panah

Associate Professor, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran , Kyazdanpanah@ut.ac.ir

Azam Yousefi

Assistant Professor, Islamic Azad University, Science and Research Unit, Tehran, Iran, ayousefi-geo@yahoo.com

### Abstract

**Objective:** Economic development requires fundamental changes in political, economic, social and cultural structures. The purpose of this research is to explain and analyze the economic performance of South West Asian countries during the study period.

**Method:** This article is done in a descriptive-analytical way and seeks to answer the question, "How have the countries of Southwest Asia performed economically during the study period?" With the assumption that good governance is a good model for improving economic performance.

**Results:** It showed that during the study period, the countries of Southwest Asia were divided into four groups of countries with economic performance: a- very good b- good c- average d- poor. Most of the countries in this region are Challenges such as lack of political stability, insecurity, US military invasion, civil wars, emergence of Salafist and Takfiri groups, Jihadi terrorism, oil economy, unemployment, inflation, foreign interventions, migration of human capital could not have a proper economic performance.

**Conclusion:** The countries that improved, modernized and reformed the governance method achieved good performance in economic indicators, and the countries that stood up to the demands of the nations with monopolization in politics and economy faced many challenges that prevented them from their economic development.

**Keywords:** Good Governance, Economic Performance, Southwest Asia.

**Article type:** Research

\* Received on 8 January, 2023 Accepted on 13 March, 2023

**Cite this article:** Mohammadi,Ghorbanejad,Yazdan Panah & Yousefi (2023) Good Governance; the Optimal Model of Economic Performance in Southwest Asia,Summer 2023, Vol.12, NO.2, 61-87

**DOI:** 10.30479/psiw.2023.18283.3192

© The Author(s).




**Publisher:** Imam Khomeini International University.

**Corresponding Author:** Ribaz Ghorbanejad

**E-mail:** rebazghorbani@gmail.com

## حکمرانی خوب؛ الگوی بهینه در عملکرد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب غربی

غلامرضا محمدی 

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

mohammadi.g760@gmail.com

ریباز قربانی نژاد\*

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. rebazghorbani@gmail.com

کیومرث یزدان پناه

دانشیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، ایران. Kyazdanpanah@ut.ac.ir

اعظم یوسفی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. ayousefi-geo@yahoo.com

### چکیده

**هدف:** توسعه اقتصادی، مستلزم تحولات بنیادین در ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی است. هدف این پژوهش، تبیین و تحلیل عملکرد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب غربی، در دوره مطالعاتی (۱۳۹۹ - ۱۳۸۵) است.

**روش:** این مقاله، به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که «کشورهای آسیای جنوب غربی، در دوره مطالعاتی از لحاظ اقتصادی چه عملکردی داشته‌اند؟ با این فرض که حکمرانی خوب، الگوی مناسبی برای بهبود عملکرد اقتصادی است.

**یافته‌ها:** نشان داد که کشورهای آسیای جنوب غربی در دوره مطالعاتی، از لحاظ عملکرد اقتصادی، در چهار طیف خیلی خوب، خوب، متوسط، ضعیف قرار گرفتند. ناتوانی حکمرانان در مدیریت و حل فصل چالش‌های، ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک، ژئواستراتژیکی، ژئوکالچری و زیست‌محیطی، موجب عملکرد ضعیف اقتصادی شده است.

**نتیجه‌گیری:** کشورهایی که شیوه حکمرانی را مورد بهسازی، نوسازی و اصلاح قرار دادند، از عملکرد بهتر و کشورهایی که از بازنگری و ترمیم شیوه حکمرانی امتناع ورزیدند، از عملکرد اقتصادی ضعیف‌تری برخوردار شده‌اند.

**واژگان کلیدی:** حکمرانی خوب، عملکرد اقتصادی، آسیای جنوب غربی.

**نوع مقاله:** پژوهشی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۱۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۱۲/۲۲

استناد: محمدی، قربانی نژاد، یزدان پناه و یوسفی (۱۴۰۲)، حکمرانی خوب؛ الگوی بهینه در عملکرد اقتصادی کشورهای

آسیای جنوب غربی، تابستان ۱۴۰۲، دوره ۱۲، شماره ۲، پیاپی ۴۶: ۶۱-



ناشر: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) حق مؤلف ©

## ۱- مقدمه

کشورهای آسیای جنوب غربی، در شاخص‌های تهدیدات امنیتی، شکنندگی دولت‌ها، سقوط اقتصادی فرارمغزها، مشروعیت دولت‌ها، ناتوانی در تأمین خدمات عمومی، حاکمیت قانون، فشارهای جمعیتی پناهندگان و آوارگان، مداخلات خارجی (صندوق صلح جهانی، ۲۰۲۲) هزینه‌های نظامی، واردات اسلحه (مؤسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم، ۲۰۲۱)، نابرابری سطح هزینه‌های آموزش، بهداشت آب، برق، مسکن، مواد غذایی، تفریح (برنامه مقایسه بین‌المللی بانک جهانی، ۲۰۱۷)، جهانی شدن اقتصادی سیاسی و اجتماعی (مؤسسه فناوری سوئیس در زوریخ، ۲۰۲۰)، آزادی اقتصادی، حقوق مالکیت، رهایی از فساد، تجارت و سرمایه‌گذاری (بنیاد هریتیج، ۲۰۲۲)، نابرابری درآمد جینی، نرخ بیکاری، رشد اقتصادی تولید ناخالص داخلی، تورم، اثربخشی، نظارت، پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، شفافیت بین‌المللی، آزادی‌های مدنی، رقابت‌پذیری، راه‌اندازی کسب و کار، سیستم بانکی، بورس، بدهی خارجی (بانک جهانی، ۲۰۲۱)، هزینه‌های تحقیق و توسعه، هزینه‌های سلامت، نرخ مرگ و میر، پاندمی کرونا، (سازمان ملل متحد، ۲۰۲۰)، عملکرد ضعیفی داشته‌اند.

این منطقه، در دوره مطالعاتی با چالش‌های ژئوپلیتیکی، ژئواکونومیک، ژئواستراتژیکی، ژئوکالچری زیست‌محیطی و مجازی مواجه بوده است. تهاجم ائتلاف امریکایی به افغانستان و عراق، گسترش تروریسم، جنگ‌های آذربایجان، ارمنستان، عربستان، یمن، سوریه، لبنان، فلسطین، اقتصاد نظامی‌گری درگیری‌های قومی و مذهبی، قاچاق مواد مخدر، فقر و بیکاری، نافرمانی‌های مدنی و دولت‌های شکننده، از مهم‌ترین متغیرهایی بوده‌اند که حکمرانان، توانایی حل و فصل و مدیریت آن‌ها را نداشته‌اند.

در مقاله حاضر، به عملکرد اقتصادی کشورهای منطقه در بازه مطالعاتی (۱۳۹۹-۱۳۸۵) پرداخته شده است. هدف، تبیین و تحلیل عملکرد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب غربی در دوره مطالعاتی است. با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که «کشورهای آسیای جنوب غربی، در بازه مطالعاتی، از لحاظ عملکرد اقتصادی چه وضعیتی داشته‌اند؟»

به نظر می‌رسد، الگوی حکمرانی خوب برای توسعه اقتصادی این منطقه مناسب باشد. در این شیوه، حکمرانی جنگ‌های داخلی، منطقه‌ای، مناقشات، منازعات، افراطی‌گری، بی‌ثباتی، ناامنی، قومیت‌گرایی، فساد، فقر نابرابری، بیکاری و رکود اقتصادی، کاهش و مشروعیت، مردم‌سالاری، هم‌بستگی اجتماعی، آزادی‌های مدنی، تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی، هم‌گرایی، ثبات، امنیت شفافیت پاسخ‌گویی، تخصص‌گرایی و ... با بهسازی و نوسازی شیوه حکمرانی افزایش می‌یابند.

## ۲- مروری بر پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های علمی متعددی درباره تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی، به عمل آمده است که در این بخش، به نتایج برخی از مطالعات تجربی مرتبط با موضوع مقاله اشاره می‌شود. مطالعات سازمان امور اداری و استخدامی (۱۳۹۹)، قائمی و دیگران (۱۳۹۹)، (کميجانی و سلاطین (۱۳۸۷)، عیسی‌زاده و دیگران (۱۳۸۸)، ندیری و دیگران (۱۳۹۰)، متفکر آزاد و دیگران (۱۳۹۲)، نصیرخانی (۱۳۹۳)، شاکری و همکاران (۱۳۹۴)، خسروآبادی و دیگران، (۱۳۹۵)، مایور<sup>۱</sup> (۱۹۹۵)، ناک و کیفیر<sup>۲</sup> (۱۹۹۷)، کلاگیتو<sup>۳</sup> (۱۹۹۷)، ناک<sup>۴</sup> (۲۰۰۳)، لاپورتا<sup>۵</sup> و دیگران (۲۰۰۴)، گیلبرت<sup>۶</sup> (۲۰۰۴)، فنگ<sup>۷</sup> (۲۰۰۵)، کورای<sup>۸</sup> (۲۰۰۹)، هودینه و همکاران<sup>۹</sup> (۲۰۰۹)، فایسا و نسیا<sup>۱۰</sup> (۲۰۱۳)، هیوانگ و دیگران<sup>۱۱</sup> (۲۰۱۷) به نقل از خداد کاشی و دیگران (۱۳۹۹)، ریچارد میرا<sup>۱۲</sup> و دیگران (۲۰۱۸)، روهایدا، نوردین<sup>۱۳</sup> و دیگران (۲۰۱۸)، عبدالرحیم<sup>۱۴</sup> (۲۰۱۹)، کریستف جیندرا<sup>۱۵</sup> و دیگران (۲۰۱۹)، عبدالغنی العمان<sup>۱۶</sup> (۲۰۲۰)، درباره تأثیر حکمرانی خوب بر رشد اقتصادی انجام شده که در تمامی این مطالعات، رابطه مثبت و معنی داری میان حکمرانی خوب، با رشد اقتصادی اثبات گردیده است.

نتایج مطالعات داخلی و خارجی، نشان دادند که حکمرانی خوب، بر رشد اقتصادی، تأثیر مثبت داشته است. در پژوهش حاضر، به تبیین عملکرد اقتصادی ۱۸ کشور منطقه، در ۱۴ شاخص در بازه ۱۵ سال پرداخته شده که از لحاظ تعداد شاخص، دوره مطالعاتی و تعداد کشور، نسبت به پژوهش‌های قبلی، برتری و نوآوری دارد.

1. Mauro
2. Knack&Kiffer
3. Claguo
4. Knack
5. Laporta e t al
6. Gilbert
7. Fenge
8. Cooray
9. Hayne rt al
10. Fayissa&Naiah
11. huang&Ho
12. Rachid Mira&Ahmmadacge
13. Rohaida nordin& Muhammad Imran
14. Abdul rahim
15. Christoph Jindra& Ana vaz
16. Abdulghani Gaghman

### ۳- چهارچوب نظری

پس از جنگ جهانی دوم، بیشتر کشورهای جهان، دو الگوی اقتصادی دولت توسعه‌گرا و توسعه بازار را به کار گرفتند که هر دو الگو، پس از چند دهه، موجب نابرابری اجتماعی و اقتصادی، فقر، بیکاری، تورم، رکود اقتصادی و گسترش نافرمانی‌های مدنی شدند. با ناکارآمدی این دو الگو، از دهه ۱۹۸۰، مفهوم حکمرانی خوب<sup>۱</sup> به‌عنوان پارادایم نوین و جهان‌شمول، وارد ادبیات توسعه و مورد استقبال دولت‌ها، حمایت بانک جهانی و سازمان‌های بین‌المللی قرار گرفت. بسیاری از نظام‌های سیاسی جهان، از این شیوه حکمرانی استقبال نمودند (گزارش شاخص‌های جهانی حکمرانی، ۲۰۲۰). حکمرانی خوب، به رشد درآمد کشورها، کاهش فساد، ثبات و نفی خشونت، ارتقای حاکمیت، نظارت، شفافیت، پاسخ‌گویی و کارآمدی حکومت‌ها منجر می‌شود (مقدری، ۱۴۰۰: ۶۸-۱۵). حکمرانی خوب، فرایند تصمیم‌گیری و اجرای تصمیمات در انواع زمینه‌ها؛ از جمله «حکمرانی مشارکتی»، «حکمرانی بین‌المللی»، «حکمرانی ملی» و «حکمرانی محلی»، تعریف و به کار برده شده است (جعفری‌فرد و دیگران: ۱۴۰۰: ۱۳۵-۱۱۵). هدایت‌گری دولت، خصوصی‌سازی مشروط، بازار رقابتی، نظارت، کنترل، کوچک‌سازی، شایسته‌سالاری، تمرکززدایی، مبارزه با فساد، مردم‌سالاری، سازگاری با ارزش‌ها و سنت‌ها، از اصول حکمرانی خوب هستند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۷۸: ۳۵۰-۱۹۳). حکمروایی خوب، هنر تصمیم‌گیری در بالای سازمان و شامل احزاب و ساختارهای سازمانی می‌شود. اگر این تصمیم‌گیری، با توازن قدرت مناسب بین همه طرف‌های درگیر، به‌خوبی انجام گیرد، منجر به توسعه خواهد شد (Didier cossin&Pascal Botteron&, 2020:45). حکمرانی خوب برای رشد و پیشرفت انسان و از بین بردن فقر، لازم است؛ زیرا با عملکرد مناسب، از استانداردهای شفافیت، مشارکت، مالکیت و پاسخ‌گویی پیروی می‌کند و باعث کاهش فساد می‌شود (Muhammad) (imran& Rohaidanordin, 2018: 86). حکمرانی خوب، موجب توسعه نهادی‌های اقتصادی فراگیر، افزایش کارایی و اثربخشی و بهره‌وری منابع، تضمین مالکیت خصوصی، توزیع عادلانه درآمد، ایجاد امنیت، توزیع عادلانه قابلیت‌های اقتصادی، تعادل بین لایه‌های اجتماعی، کاهش فقر و نابرابری، برقراری دموکراسی، بهبود سرمایه انسانی و دولت رفاه می‌شود (Musli, 2018:84). (Nejad).

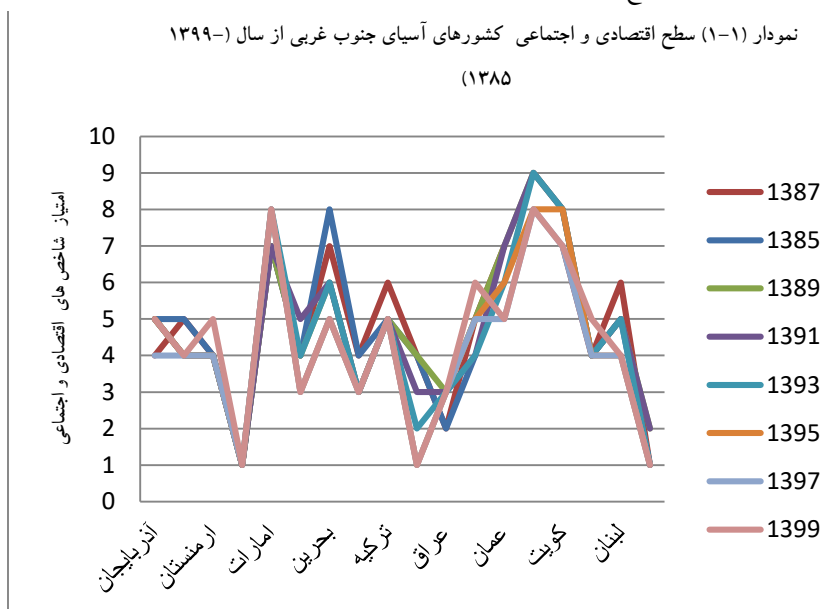
### ۴- روش‌شناسی تحقیق

تحول در روش‌شناسی پدیده‌های جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک، این امکان را ایجاد کرده که بسیاری از واقعیت‌های پنهان که تاکنون از طریق روش پوزیتیویسم نادیده گرفته می‌شد، با استفاده از روش‌های فرا اثباتی (پدیدارشناسی، هرمنوتیک، ساختارگرایی، پساساختارگرایی، زبانی و

گفتمانی) کشف گردند. موضوع این مقاله، ماهیت عینی - ذهنی دارد. روش‌شناسی مناسب، مبتنی بر روش توصیفی - تحلیلی و تفسیری است. داده‌ها و اطلاعات نیز به روش کتابخانه‌ای، از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۹ از سازمان بین‌المللی برتلسمان<sup>۱</sup> وبگاه (<http://atlas.bti-project.org>) جمع آوری، طبقه‌بندی پردازش و با روش‌های فرا اثباتی، تجزیه و تحلیل، تبیین و تفسیر شده‌اند.

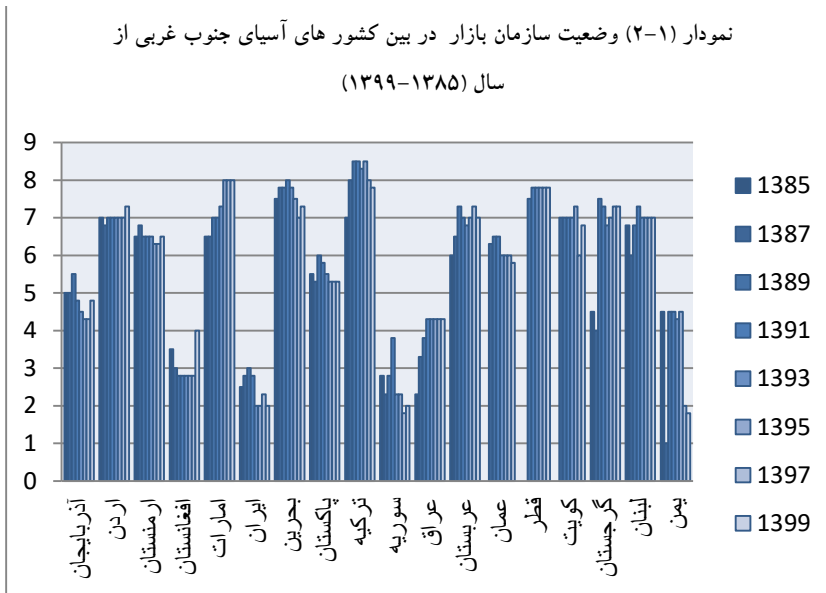
## ۵- توصیف یافته‌های تحقیق

الف- موانع اقتصادی و اجتماعی: در این شاخص، کمترین موانع را امارات متحده عربی، بحرین، عمان، کویت و بیشترین موانع را افغانستان، سوریه و یمن داشته‌اند.

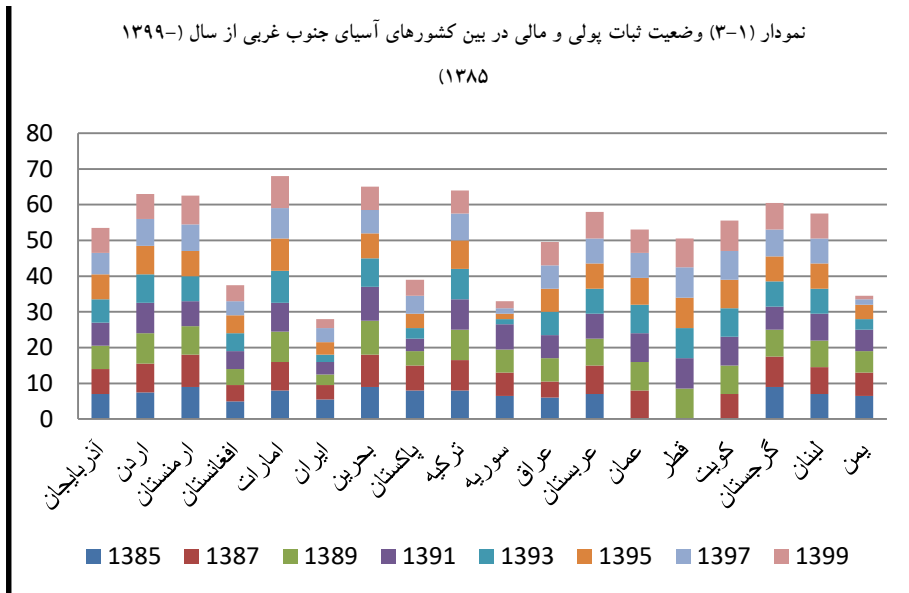


منبع داده ها <http://atlas.bti-project.org> ترسیم از نگارندگان، ۱۴۰۱

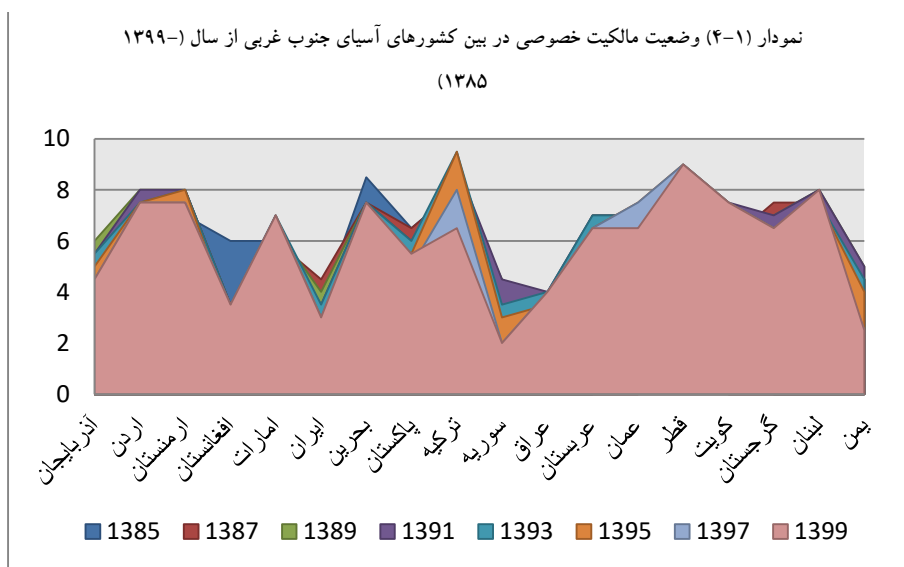
ب- سازمان بازار و رقابت: در این شاخص، مناسب‌ترین وضعیت سازمان بازار و رقابت را ترکیه، امارات، بحرین، قطر و نامناسب‌ترین وضعیت را افغانستان، سوریه و ایران داشته‌اند.



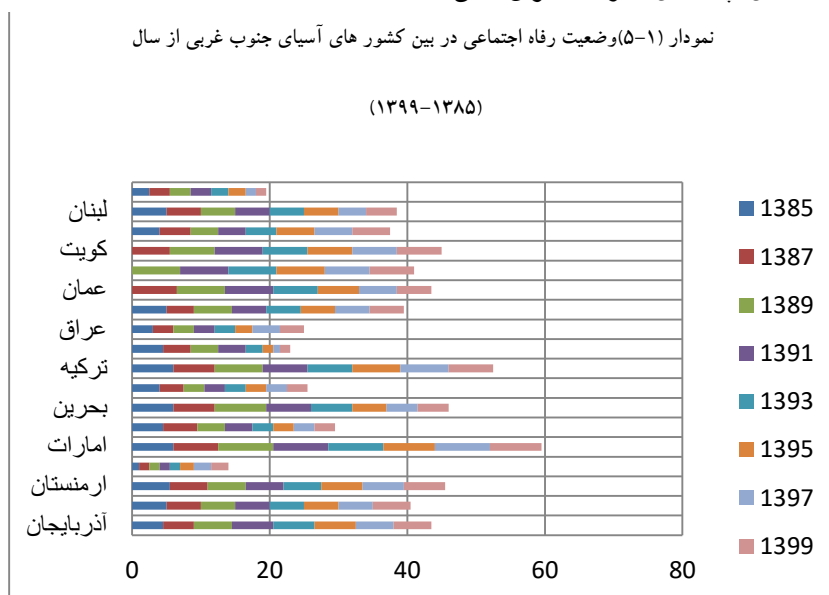
ب- ثبات پولی و مالی: در این شاخص، باثبات ترین بازار مالی و پولی را امارات متحده عربی، بحرین، ترکیه و بی ثبات ترین بازار را ایران، سوریه، یمن و افغانستان داشته اند.



ت- مالکیت خصوصی: در این شاخص، مطمئن ترین وضعیت مالکیت خصوصی را ترکیه، قطر و نامطمئن ترین مالکیت را سوریه، عراق، افغانستان و یمن داشته اند.

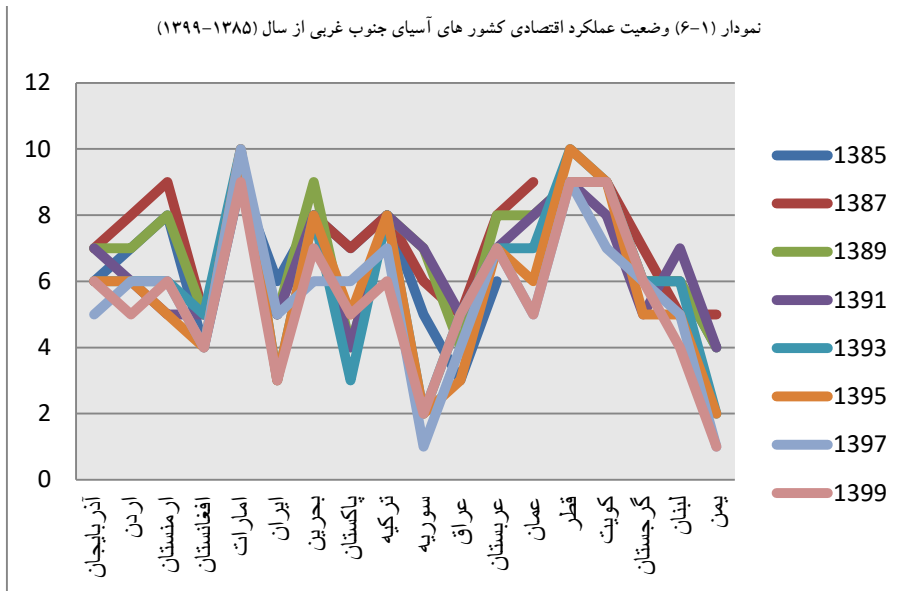


ث- رفاه اجتماعی: در این شاخص، بیشترین رفاه اجتماعی را امارات متحده عربی و کمترین رفاه را افغانستان، پاکستان، سوریه، عراق، یمن داشته‌اند.



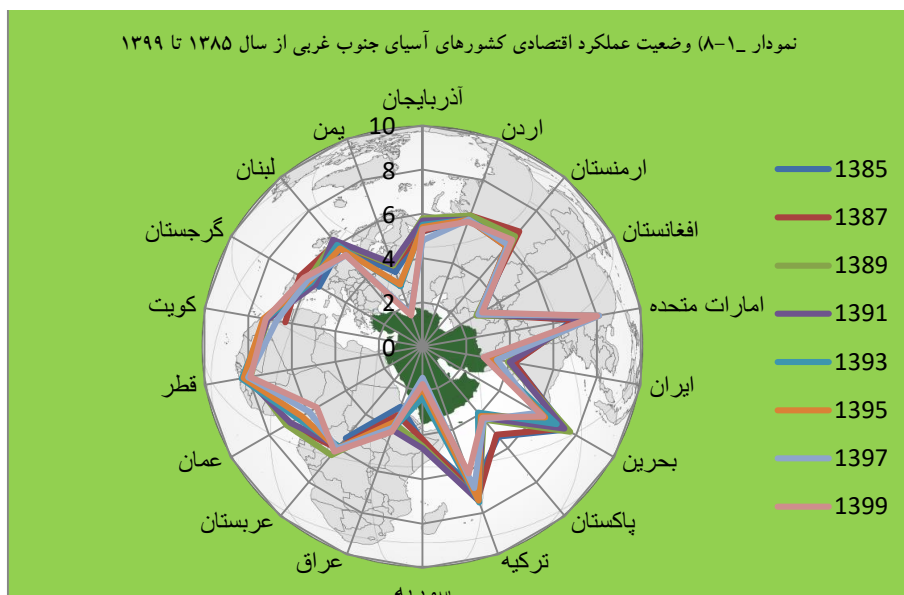
ج- عملکرد اقتصادی: در این شاخص، مناسب‌ترین عملکرد اقتصادی را امارات متحده عربی و نامناسب‌ترین عملکرد را یمن، سوریه، عراق، ایران و افغانستان داشته‌اند.





-پایداری: در این شاخص، سیاست‌های زیست‌محیطی امارات متحده عربی، قطر پایدارتر و سیاست‌های افغانستان، عراق، سوریه و یمن، ناپایدارتر بوده‌اند.





منبع داده ها <http://atlas.bti-project.org> ترسیم از نگارندگان، ۱۴۰۱

## ۶- تحلیل یافته‌های تحقیق

در پاسخ به سؤال این مقاله که «کشورهای آسیای جنوب غربی، در بازه مطالعاتی از لحاظ عملکرد اقتصادی، چه وضعیتی داشته‌اند؟ باید گفت؛ مطابق با نمودارهای (۱-۱) تا (۱-۸) کشورهای آسیای جنوب غربی، در بازه مطالعاتی، از لحاظ عملکرد اقتصادی، به چهار گروه تقسیم شده‌اند.

جدول (۱-۱) وضعیت عملکرد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب غربی

ردیف	عملکرد اقتصادی	کشور/ کشورها
الف	خیلی خوب	قطر، امارات متحده عربی، ترکیه
ب	خوب	بحرین، کویت، عمان
پ	متوسط	آذربایجان، اردن، ارمنستان، عربستان، گرجستان، لبنان
ت	ضعیف	افغانستان، ایران، پاکستان، سوریه، عراق، یمن

عملکرد اقتصادی کشورهای آسیای جنوب غربی، در دوره مطالعاتی متفاوت بوده است. کشورهایی که در دوره مطالعاتی، شیوه حکمرانی خود را در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مورد بهسازی و نوسازی قرار دادند، به تدریج بر چالش‌های ژئوپلیتیکی، ژئوآکونومیکی، ژئواستراتژیکی، ژئوکالچری، زیست‌محیطی و مجازی فائق آمدند و زمینه برای بهبود عملکرد اقتصادی فراهم شد. کشورهایی که از اصلاح و ترمیم شیوه حکمرانی خود امتناع ورزیدند و بر شیوه‌های کهنه و سنتی تکیه کردند، به تدریج زمینه بروز نافرمانی‌های مدنی، شورش داخلی، جنگ‌های فرقه‌ای، مناقشات مرزی، بحران‌های منطقه‌ای، حملات تروریستی، ظهور گروه‌های

سلفی و تکفیری، مداخلات خارجی را فراهم کردند. برای شناخت دقیق‌تر موضوع، عملکرد اقتصادی هرکدام از کشورهای منطقه، مورد واکاوی، تحلیل و تبیین قرار گرفته شده است.

آذربایجان: این کشور پس از استقلال، با انعقاد قراردادهای نفتی و گازی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، دریافت اعتبارات از صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، انجام اصلاحات اقتصادی، آزادسازی تجارت و خصوصی‌سازی، توانست وضعیت آشفته و بهم‌ریخته اقتصادی را کمی بهبود دهد. جمهوری آذربایجان، در مسیر توسعه با چالش‌های اقتصاد تک‌محصولی، وابستگی بیش از ۹۰ درصد از درآمد کشور، به فروش نفت و گاز، کاهش قیمت نفت، افزایش بدهی خارجی ۱۴/۶۴۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (بانک جهانی، ۲۰۲۲)، مناقشه بر سر منطقه قره‌باغ با ارمنستان، فساد گسترده مالی، کاهش تولیدات کشاورزی و دامی، مهاجرت آوارگان، فرسوده بودن صنایع، استهلاک صنعتی، خشکسالی‌های پی در پی روبرو بوده است (<https://wiki.ahlolbait.com/>).

ارمنستان: دولت ارمنستان، برای ترمیم وضعیت اقتصادی، راهبردهایی اتخاذ نمود؛ از جمله آغاز خصوصی‌سازی از صنایع کوچک به سمت صنایع بزرگ، مبارزه با فساد، مشاوره گرفتن از اروپا، مصالحه با باکو، گسترش همکاری‌های اقتصادی با همسایگان پیوستن به جامعه اقتصادی اوراسیا، توسعه گردشگری، اجرای اصلاحات اقتصادی، دریافت کمک از سازمان‌های بین‌المللی، ایجاد نظام اقتصادی بازار آزاد، دریافت کمک‌های ارامنه خارج از کشور، اعطای وام کشورها، سازمان‌ها و نهادهای مالی در روسیه و آمریکا، بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، اتحادیه اروپا، تدوین قانون سرمایه‌گذاری مستقیم، برای تحقق سرمایه‌گذاری خارجی (<https://armenia.mfa.gov.ir>).

اردن: پادشاهی اردن، با انعقاد قرارداد تجاری آزاد بین اردن و آمریکا، صادرات منسوجات و پوشاک، بدون تعرفه و عوارض گمرکی به آمریکا، ایجاد منطقه اقتصادی ویژه عقبه، عضویت در سازمان تجارت جهانی، کاهش وابستگی اقتصاد به فسفات، پتاس و کمک‌های خارجی از اقتصاد سنتی عبور نموده است (آقایی، ۱۳۹۷).

افغانستان: فروپاشی اقتصادی، این کشور، ناشی از متغیرهای زیر بوده: ناتوانی دولت در کنترل سرزمین برتری هویت قبیله‌ای، شکاف بین اهل سنت و تشیع، ناتوانی در ملت‌سازی، مداخله بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، اقتصاد سیاسی، تجارت مواد مخدر، شکنندگی امنیت نظامی، اقتصادی و اجتماعی، حضور گسترده داعش (رکابیان، ۱۴۰۱: ۲۴-۱۶). پایین بودن شاخص توسعه انسانی، پیچیدگی بافت اجتماعی، تنوع قومی زیاد، عدم تشکیل احزاب فراقومی، عدم اجماع فکری و عملی بین مجاهدین، دولت، طالبان و احزاب (احمدی و دیگران، ۱۳۹۳). فساد اداری، ناامنی، کسری بودجه، فرار نیروی انسانی، ناامیدی مردم، بی‌اعتمادی، حمله نظامی آمریکا و ناتو در سال ۲۰۰۲ با ۲۴۰ هزار کشته و اشغال کشور تا سال ۲۰۲۰، به قدرت رسیدن دوباره طالبان، کودتا علیه اشرف غنی، بحران مشروعیت و هویت، خشونت‌های قومی و مذهبی، فقر

فرهنگی، سنتی بودن شدید جامعه (سردار نیا، ۱۳۹۳: ۶۲-۳۹)، اختلاف هیدروپلیتیکی، اختلاف تاریخی با پاکستان بر سر خط مرزی دیورند، افزایش قاچاق کالا (فرزانه پور و زهی ناصر، ۱۳۹۶: ۱۹۰-۱۶۹). فقدان نهادهای ساختارمند، فقدان نیروی کارآمد و متخصص، ناتوانی فنی و تکنولوژیکی، عدم شفافیت، پولشویی، فرار سرمایه، گریز مالیاتی، فقدان سیاست‌های اقتصادی (سیحون، ۲۰۱۱). به بن‌بست رسیدن نتایج انتخابات ۲۰۱۹، ۲۰۱۴، ۲۰۰۹، جدال بین طالبان و داعش، قدرت‌گیری طالبان در سال ۲۰۲۱ و تشکیل دولت امارت اسلامی، بدون حمایت بین‌المللی، ناتوانی دولت مرکزی در تسلط بر رهبران قومی، نیروهای گریز از مرکز، افزایش تهدیدات امنیتی از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۲۱، افزایش حملات انتحاری در جاده‌ها، شهرها، مساجد، مدارس، بیمارستان‌ها، افزایش حملات خشونت‌بار در سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۷ به میزان ۳۱ درصد، ۲۰۱۰-۲۰۰۹ به میزان ۶۹ درصد، ۲۰۱۱-۲۰۱۰ به میزان ۵۰ درصد، ۲۰۱۴-۲۰۱۳ به میزان ۴۴ درصد، ۲۰۱۷-۲۰۱۶ ۲۰ درصد و ۲۰۱۹-۲۰۱۸ به میزان یک درصد، ورود گروه سلفی - تکفیری داعش در سال ۲۰۱۶ به افغانستان و درگیری مسلحانه با حکومت مرکزی و انجام حملات تروریستی، بسته شدن ۱۵ درصد از مراکز رأی‌گیری در سال ۲۰۱۴ بر اثر تهدیدات گروه‌های افراطی (عثمانی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۴۳-۲۰۹). قرار گرفتن در رتبه نخست حملات تروریستی جهان، از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۲۱ و کشته شدن ۱۷۴۶۱ نفر، بر اثر این حملات (مؤسسه اقتصاد و صلح، ۲۰۲۲).

امارات متحده عربی: امیرنشین امارات، برای بهبود عملکرد اقتصادی با هویت‌سازی، ملی-گرایی، افزایش بهای نفت، اقتصاد باز، متنوع‌سازی اقتصادی، پایین بودن ریسک، جذب سرمایه-گذاری خارجی، اجرای برنامه توسعه اقتصادی از سال ۲۰۰۸، رشد بخش غیرنفتی توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، هماهنگی با اقتصاد جهان، ایجاد مناطق آزاد تجاری با مالکیت و معافیت از مالیات، آزادسازی تجارت بین‌المللی، ایجاد پارک‌های تجاری، توسعه شاخص‌های انسانی و زیست-محیطی، افزایش مشارکت زنان و مردان در امور اقتصادی، پایین بودن نرخ بیکاری، عضویت در سازمان اقتصادی بین‌المللی و نوسازی شیوه حکمرانی، توانست گام‌های بلندی را در مسیر بهبود عملکرد اقتصادی بردارد (شیرازی، ۱۴۰۰).

ایران: بررسی‌ها و پژوهش‌ها نشان داد که ایران، در توسعه علمی و تحقیقاتی، تولید علم، سلول‌های بنیادین، دانش هسته‌ای و پزشکی، فناوری نانو، صنایع دفاعی، پرتاب موجود زنده به فضا، تدوین اسناد بالادستی در بین کشورهای منطقه، بیشترین دستاوردهای علمی را داشته است (راجی و دیگران: ۲۷۲-۱۵۰) لیکن در دستیابی به توسعه اقتصادی، ناکام مانده است. برخی از موانع توسعه نیافتگی ایران؛ مانند اقتدارگرایی دوره قاجار و پهلوی، چالش‌های سیاسی، موانع فرهنگی و اجتماعی، عوامل خارجی (سریع‌القلم، ۱۳۹۷: ۸۷-۱۵)، ریشه در تاریخ گذشته دارند و برخی دیگر، ناشی از چالش‌های ضعف ساختاری و نهادی دولت‌ها، ناکارآمدی نهادها، منازعات

پی در پی، طولانی شدن پرونده هسته‌ای، تناقض و عدم توافق بین نخبگان سیاسی و مذهبی در تعیین مشی اقتصاد ایران، اجرای سیاست‌های ناکارآمد خصوصی‌سازی با واگذاری ۲۰۰۰ واحد از صنایع عمده، اجرای سیاست‌های تعدیل اقتصادی، آزادسازی قیمت‌ها، کاهش یارانه‌های دولتی، نبود سیاست‌های اجتماعی منسجم در حمایت از طبقات پایین جامعه، شکل‌گیری اقتصاد پنهان، خلق سیستماتیک رانت، بالارفتن تخلفات اقتصادی و شفاف نبودن فعالیت‌های اقتصادی، ناتوانی در اصلاح نهادها، افزایش فساد تنش‌های درون‌سیستمی، پراکندگی منابع قدرت، فرار سرمایه ناشی از بالا بودن ریسک و نبود امنیت، پول‌شویی، افزایش تورم، بیکاری و ارز، گسترش دلالی، پنهان شدن سرمایه‌ها، خلأهای قانونی در صادرات و واردات، موانع سیاسی، فرهنگی و اجتماعی (ربیعی، ۱۳۹۹: ۱۴۳-۱۰۸). بدهی خارجی، به میزان ۱۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (world, bank, 2022) ضعف مدیریت، نبود برنامه‌ریزی، بی‌توجهی به پژوهش‌های علمی و تکنولوژیکی، فرار مغزها، استفاده نکردن بهینه از منابع طبیعی، کارایی نداشتن دولت‌ها، موانع فرهنگی، بی‌سوادی، برخورد تاریخی، محدودیت‌های ذاتی و ساختاری، وابستگی به نفت، کمبود منابع (صادقی و دیگران، ۱۳۹۳: ۸۷ - ۵۴). تحریم‌های آمریکا، اتحادیه اروپا، شورای امنیت، تحریم بانک‌ها، نهادها، شرکت‌ها، سپاه پاسداران، وزارت دفاع، صنایع کشتی‌رانی، هواپیماسازی، تجهیزات پزشکی و آزمایشگاهی صنعت نفت و پتروشیمی، بیمه، تحریم ۱۶۸ نهاد و تعدادی از مقامات سیاسی، نظامی، علمی و تجار، اشخاص حقیقی و حقوقی، خروج آمریکا از برجام و تشدید تحریم‌ها در دوره ریاست جمهوری دونالد ترامپ و جو بایدن، از مهم‌ترین موانع در توسعه اقتصادی ایران بوده‌اند.

بحرین: حمد بن عیسی آل خلیفه، برای نوسازی و بهسازی بحرین، با آزادسازی اقتصاد، توسعه بانک‌داری گردشگری، آلومینیم‌سازی، عضویت در شورای همکاری خلیج فارس و جذب سرمایه‌گذاری خارجی کشور را در شاخص‌های توسعه اقتصادی به جلو راند.

پاکستان: در حوزه ژئوپلیتیکی، شبه قاره هند و پاکستان، با نظام سیاسی فدرالی، به‌علت رقابت طولانی با هند، بر سر کشمیر و عدم ثبات سیاسی، افزایش جمعیت، آزمایش‌های هسته‌ای، تحریم‌های اقتصادی، جنگ قدرت احزاب، درگیر شدن دولت در مبارزه با تروریسم، ناپایداری منابع آبی، عدم تمایل سرمایه‌داران به سرمایه‌گذاری در پاکستان، حملات تروریستی زیاد، نامساعد بودن بستر برای جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی، شکل‌گیری گروه‌های تندرو افراطی، به‌قدرت رسیدن نظامیان، ناتوانی دولت در کنترل سرزمین، افزایش جمعیت، ناتوانی در تأمین نیازهای زیربنایی، تمرکز بیشتر جمعیت در روستاها، فقر و محرومیت اجتماعی، استقرار گروه‌های افراطی داعش، طالبان، لشکر جهنگوی، جماعت‌الاحرار، دولت اسلامی خراسان در مناطق مختلف کشور، تشدید حملات تروریستی از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۷ به اقلیت‌های مذهبی شیعیان، مسیحیان، صوفیان، نظامیان و سیاست‌مداران، مدارس، بیمارستان‌ها، دانشکده نظامی در

شهر کویته کراچی یا راجنار، کورام، انجام ۵۳۹ واقعه خشونت‌زای فرقه‌ای با ۲۱۲۰ نفر کشته، ۵۱ حمله فرقه‌ای به مساجد با ۴۷۳ نفر کشته، انفجار ۲۷۱۲ بمب با ۶۰۴۷ کشته، انجام ۲۰۹ واقعه انتحاری با ۳۰۳۸ کشته و مرگ و میر ناشی از حملات تروریستی با ۳۰۱۳۴ نفر کشته، دستیابی گروه‌های افراطی به تسلیحات هسته‌ای (فاطمی‌نژاد، ۱۳۹۹: ۷۴ - ۴۵). افزایش بدهی خارجی ۱۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (world.bank.2022)، تورم، کاهش ارزش پول ملی، نفوذ ارتش در همه حوزه‌های داخلی، کودتای نظامیان، حذف یارانه انرژی، افزایش قیمت سوخت، دریافت وام از صندوق بین‌المللی، بحران انرژی، کمبود برق کاهش ساعات کاری کارکنان دولت، افزایش قیمت جهانی سوخت، افزایش واردات ذغال سنگ، بحران و بیروس کرونا، وقوع سیلاب-های ویران‌گر تغییرات اقلیمی، بحران آبی فساد، سیاست‌های ناکارآمد دولت عمران خان، عدم استقلال و ثبات در دولت‌ها، بالا بودن درصد جمعیت روستایی، بالا بودن بی‌سوادی، محرومیت از خدمات آموزشی، بهداشتی و خدماتی، کاهش نرخ رشد اقتصادی و بحران کشمیر (محمدی، ۱۴۰۱) از متغیرهایی بودند که مانع از توسعه اقتصادی این کشور شدند.

ترکیه: این کشور پس از فروپاشی عثمانی، مدل‌های متنوع توسعه اقتصادی را تجربه کرد و توانست با فراز و فرودهایی شاخص‌های توسعه اقتصادی را بهبود دهد. دولت‌های ترکیه، با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های راهبردی؛ مانند تدوین ۱۱ برنامه توسعه از سال ۱۹۶۳ تا ۲۰۲۰، فاصله گرفتن از شیوه تولید آسیایی، تنوع‌سازی اقتصادی، تمرکز بر محصولات خام و تبدیل شدن به کالای صادراتی، اقتصاد صادرات‌محور و تولیدمحور، آزادسازی اقتصادی، حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط، سرمایه‌گذاری در حوزه فکر و اندیشه و حمایت از اندیشه‌های تولیدمحور و بخش خصوصی، سرمایه‌گذاری مستقیم در صنایع نساجی سیمان و ساختمان، پیوستن به ناتو و سرازیر شدن کمک‌های غرب و اروپا به ترکیه، نوسازی به شیوه اقتصاد لیبرالیسم و نئولیبرالیسم، توسعه اقتصادی منهای توسعه سیاسی، دریافت وام از صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، توانست در بین کشورهای آسیای جنوب غربی، از ثبات اقتصادی بیشتری برخوردار باشد (اطهری و دیگران، ۱۳۹۸). یکی از مهم‌ترین چالش‌های اقتصادی ترکیه، افزایش بدهی خارجی، به میزان ۴۳۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ است (world.Bank.2022).

سوریه: این کشور در دهه گذشته، یکی از کانون‌های بحران و جنگ داخلی در منطقه بود. ده سال جنگ فرسایشی، زمینه فروپاشی اقتصادی این کشور را فراهم کرد. دیکتاتوری خاندان اسد، بحران مشروعیت ناکارآمدی، فقدان چرخش قدرت، توطئه خارجی، تشدید درگیری‌های فرقه‌ای، تروریسم جهادی، بحران هویت، عدم دولت‌سازی فراگیر، جنگ داخلی، ناتوانی سازمان ملل در مدیریت بحران، اختلاف نظر قدرت‌های فرامنطقه‌ای و اعضای شورای امنیت، فقدان کارایی شورای امنیت در حل بحران، عدم کارآمدی اتحادیه عرب در حل و فصل بحران، طرفداری اتحادیه عرب از شورشیان و معارضان سوریه، تعلیق عضویت سوریه در اتحادیه عرب، ناکامی در نشست‌های

ژنو، لوزان و آستانه قزاقستان (حسینی، ۱۴۰۰: ۲۰۰-۱۷۶). وقوع جنبش بیداری اسلامی، فقدان فضای باز سیاسی، فساد گسترده مالی و اداری، گسترش خشونت‌های سازمان یافته، سازمان‌دهی و مدیریت مخالفان افراطی، کمک‌های مالی، تسلیحاتی، آموزشی و مهارتی به گروه‌های معارض و مخالف، بسترسازی برای ورود گروه‌های تروریستی به خاک سوریه، ورود تروریست‌ها از ۸۶ ملیت، تشکیل دولت اسلامی عراق و شام، با عنوان داعش در عراق و سوریه، جنگ ۵۰ گروه سیاسی مسلح در سوریه، تخریب شهرها و زیرساخت‌های، آموزشی بهداشتی، صنعتی، توریستی، کشاورزی، مهاجرت داخلی و خارجی شهروندان سوری، شورش کردها، آواره شدن ۴ میلیون نفر سوری در ترکیه، اردن و لبنان، بی‌خانمان شدن ۷ میلیون نفر، کشته شدن ۳۰۰ هزار نفر، اختلافات ترکیه با سوریه بر سر منطقه هاتای، جنگ‌های نیابتی، تعلیق عضویت سوریه در اتحادیه عرب (اختیاری، ۱۳۹۶: ۱۸۰-۱۶۰). ورود ۵۰۰۰ تروریست اروپایی به سوریه (الماسی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶۴-۲۵۲) اختلافات مرزی و هیدروپلیتیکی، نبود اجماع بین احزاب و نخبگان (شمس‌آبادی و دیگران، ۱۳۹۸: ۴۹-۲۸). خسارت اقتصادی ناشی از جنگ‌های داخلی، حدود ۲۲۶ میلیارد دلار (wordBank.2017). ماهیت حکومت سرکوب گروخشن سوریه، چالش‌های سیاسی - فضایی درون سوریه، استقرار نظام تک‌حزبی، در اختیار گرفتن حزب بعث توسط اهل تسنن، در اختیار گرفتن ساختار امنیتی دولت توسط علویون، همراهی نکردن حزب بعث با اصلاحات بشار اسد (ذوقی یارانی، ۱۳۹۰: ۷۵-۵۶). شکاف بین علویون و اهل تسنن، بیکاری، فقر، رانت اقتصادی، شکل‌گیری اپوزیسیون اخوان المسلمین در سوریه، تقویت روابط اخوان المسلمین و ترکیه علیه دولت سوریه، شکل‌گیری گروه‌های تکفیری - سلفی (پورحمزای، ۱۳۹۵: ۲۴۵-۵۰). مخالفت عربستان با دولت سوریه و متحد کردن قبایل سنی‌نشین و تأمین کمک‌های نظامی، مالی، اعطای حق پناهندگی، قاچاق اسلحه و ایجاد جنگ نرم با رسانه‌های مطبوعاتی بین‌المللی شبکه العربیه، الحیات، الجزیره، فشارهای بین‌المللی علیه دولت سوریه (نواختی مقدم، ۱۳۹۸: ۷۹-۷۰). سیاست‌های ناکارآمد اقتصادی، کاهش مقبولیت و مشروعیت، شکنجه مخالفان، نادیده گرفتن حقوق اقلیت‌ها، فقدان آزادی‌های مدنی، فروپاشی اصلاحات اقتصادی بشار اسد، کاهش کمک‌های خارجی، گسترش فساد، تحریم‌های اقتصادی آمریکا. اتحادیه اروپا، دخالت بازیگران سیاسی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، تخریب زیرساخت‌های عمرانی، شهرها، تأسیسات، کشاورزی، نفت، انرژی، کارخانجات، صنایع و معادن (فتح‌آبادی، ۱۳۹۴: ۶۳۰۴۲). بدهی خارجی، به میزان ۵/۰۲۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (world,bank,2022).

عراق: متغیرهای ژئوپلیتیکی و ژئوآکونومیکی که درخصوص توسعه نیافتگی، این کشور را فراهم کردند، عبارتند از: فقدان انسجام اجتماعی، پایبند نبودن به قانون اساسی، ناتوانی دولت مرکزی در کنترل سرزمین، اشغال در سال ۲۰۰۳ توسط آمریکا و ناتو، ناتوانی آمریکا در برقراری امنیت، تخریب زیرساخت‌های اقتصادی، ناامنی و هرج مرج، فساد گسترده، ضعف مدیریتی،

ناکامی دولت در ملت‌سازی، ضعف مشروعیت، بی‌ثباتی، خشونت کردها (معین‌آبادی و دیگران، ۱۴۰۱: ۷۹-۷۰). خلأ قدرت، آشفتگی سیاسی، ناکامی در ایجاد دولت دموکراتیک، وجود دولت پنهان، سلطه مافیای قدرت، فساد اداری، رشوه، شکاف قومی و مذهبی، وجود ساختار قبیله‌ای، فقدان توافق و مصالحه سیاسی بین گروه‌های اجتماعی، گسترش اقدامات خشونت‌آمیز القاعده و داعش، آوارگی و مهاجرت، گسترش تروریسم، تخریب زیرساخت‌های شهری، صنعتی و کشاورزی، کمبود منابع آبی، بیکاری، تورم، تخریب مراکز آموزشی، دانشگاهی (الماسی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶۲-۲۴۸)، ۲۵ میلیارد دلار بدهی خارجی در سال ۲۰۲۱ (world Bank, 2022).

عربستان: این کشور، در مسیر توسعه با چالش‌های وابستگی به اقتصاد نفت، جنگ قدرت، افزایش هزینه‌های نظامی، جنگ‌های نیابتی (فهیمی، ۱۴۰۰) مواجه بوده؛ اما با تدوین سند چشم‌انداز ۲۰۳۰، به دنبال دستیابی به توسعه اقتصادی با راهبردهای کاهش وابستگی به نفت، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، تنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی، آزادسازی و ادغام در اقتصاد جهانی، عضویت در سازمان تجارت جهانی، جلوگیری از خام‌فروشی نفت، افزایش سرمایه‌گذاری در توسعه منابع انسانی و زیرساخت‌های عمومی آموزش و بهداشت و انعقاد پیمان‌های اقتصادی است.

عمان: سلطان قابوس بن سعید بن تیمورال بوسعیدی، با سیاست‌گذاری و تکیه بر اقتصاد دانش-محور، برقراری ثبات اقتصادی، پایین آوردن تورم، هدایت درآمد‌های ارزی به طرف زیرساخت‌های آموزشی تحقیقاتی، صنعتی، مدرن‌سازی نظام آموزشی در دانشگاه‌ها، قطع تدریجی وابستگی اقتصاد به نفت، تربیت نیروی کارآمد و جذب سرمایه‌های خارجی این کشور، روستایی را از فقر و توسعه‌نیافتگی نجات و در مسیر توسعه اقتصادی قرارداد (فریدزادگان، ۱۳۹۹).

قطر: عملکرد اقتصادی مناسب امیر نشین قطر، ناشی از اجرای راهبرد جامع اقتصادی شیخ حمد بن آل ثانی، امیر وقت قطر در دهه ۱۹۹۰ میلادی، درک واقعیت‌های ژئوپلیتیک منطقه‌ای و جهانی، تأسیس دو نهاد مهم بنیاد قطر برای تأمین زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی و صندوق سرمایه‌گذاری قطر با بودجه محرمانه و کلان در زمینه‌های (علمی، توسعه تکنولوژی‌های نوین، بیوتکنولوژی، فناوری‌های زیست‌محیطی، توسعه فرهنگی، ارتباطات، ورزشی)، گسترش شبکه تلویزیونی الجزیره، جذب بیش از ۲۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی، میانجی‌گری در منازعات جهانی، تنش زدایی، کاربست دیپلماسی نیچه، رسانه‌ای و ورزشی ارتقای منزلت ملی (سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷). تدوین چشم‌انداز ملی قطر در سال ۲۰۳۰، ارتقای شاخص‌های توسعه انسانی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی (شیرازی، ۱۳۹۷: ۱۹۳-۱۷۴) بهسازی، نوسازی و ترمیم شیوه حکمرانی از متغیرهایی بودند که زمینه توسعه اقتصادی این کشور را فراهم نمودند.



کویت: این امیرنشین با چالش‌ها و خسارات بر جا مانده از حمله صدام حسین، به زیرساخت‌های اقتصادی و بحران‌های نفتی مواجه شده بود، برای بازسازی اقتصاد با جذب سرمایه‌گذاری خارجی، خصوصی‌سازی، آزادسازی اقتصاد، کاهش مالیات و تورم و بالا بردن ارزش پول ملی شاخص‌های اقتصادی را ترمیم نمود.

گرجستان: جنگ‌های داخلی، تورم، بی‌ثباتی سیاسی، رکود اقتصادی، بیکاری، بدهی خارجی ۲۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (WorldBank, 2022)، توسعه اقتصادی را در این کشور به عقب راند. توسعه گردشگری و ایجاد منطقه آزاد گردشگری، با امکانات ویژه دریافت زمین رایگان و معافیت چندین ساله از پرداخت مالیات، حمایت از سرمایه‌گذاران خرد، ثبت مالکیت، اخذ اعتبار و مجوز با کاهش روند بورکراسی، هدایت سرمایه‌گذاری به سمت کسب و کارهای کوچک، کاهش هزینه‌های شروع کسب و کارهای کوچک، افزایش کارایی سیستم مالیاتی، حذف قوانین فرسوده، کاهش هزینه تجارت، ساده‌سازی اسناد مورد نیاز صادرات و واردات، ایجاد گمرک در مناطق آزاد، حق مالکیت صد در صدی به اتباع خارجی، ورود کالاهای گرجستان، با حداقل تعرفه به کشورهای آمریکا، کانادا، سوئیس، ژاپن، نروژ، مبارزه با فساد، اصلاحات ساختاری، سیاست-زدایی از قوه قضائیه، شفاف‌سازی عملکرد دولت، اصلاح حکمرانی، شفاف‌سازی عملکرد احزاب و اصلاح قوانین و مقررات، از برنامه‌های راهبردی گرجستان برای ترمیم شاخص‌های اقتصادی بودند ( شیرازی، ۱۳۸۷).

لبنان: ناتوانی دولت در فرایند ملت‌سازی، قومیت‌گرایی، تکثر قومی و مذهبی، مرزهای تحمیلی، بحران هویتی، ظهور و گسترش نیروهای گریز از مرکز، ضعف نهادسازی دولتی، شکاف و تعارض بین دولت و مردم، غلبه هویت قومی بر هویت ملی، مداخلات خارجی، فقدان دولت ملی، فساد سیاسی بوروکراسی اداری، پایین بودن خدمات عمومی، کاهش مشروعیت دولتی، افزایش فقر، بیکاری و تورم (بخشی و دیگران، ۱۴۰۰: ۳۴-۱۰). جنگ ۳۳ روزه اسرائیل و لبنان در سال ۲۰۰۶، کسری بودجه، بدهی خارجی، افزایش مالیات بر دخانیات، وجود ۱۶ فرقه مذهبی، مدیریت سیاسی کشور بر اساس جمعیت طوایف و مذاهب، تشدید چالش‌های درونی ناشی از انتخاب رئیس‌جمهور از مسیحیان مارونی، نخست‌وزیر از اهل تسنن و رئیس‌مجلس از شیعیان، فرار مغزها، مهاجرت ۲۵ درصدی پناهجویان سوری و فلسطینی به لبنان، فساد اقتصادی، رویه‌های طولانی صدور مجور و رویه‌های گمرکی، عدم رعایت حقوق مالکیت معنوی (اکبری جور، ۱۳۹۸). بدهی خارجی، به میزان ۶۶/۸۹۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (World.Bank, 2022)، از متغیرهای مهمی بودند که زمینه شکنندگی اقتصادی را فراهم کرده‌اند.

یمن: مهم‌ترین عوامل فروپاشی اقتصادی یمن، عبارتند از: ناتوانی دولت مرکزی در کنترل سرزمین، ساختار ناکارآمد سیاسی، عدم توزیع عادلانه قدرت و منابع در سطح اجتماعی، نبود مردم‌سالاری، اقتدارگرایی علی عبدالله صالح، تشدید نارضایتی‌ها، طولانی بودن درگیری‌های

داخلی، بحران مشروعیت، بی‌ثباتی و ناامنی رکود اقتصادی، وابستگی فنی، فساد، اختلاس، محرومیت حوثی‌ها، دریافت وام و کمک‌های اعطایی از بانک جهانی، صندوق توسعه اوپک، فقدان خدمات بهداشتی، بلایای طبیعی، وجود ۱۹ میلیون نفر بی‌سواد، کاهش درآمد سرانه (کمتر از یک دلار در روز)، مهاجرت ۲ میلیون نفر آواره از اتیوپی، سومالی، سوریه به یمن، سوء تغذیه، رشد بالای جمعیت و ناتوانی دولت در تأمین امکانات، بالا بودن نرخ بیکاری (۲۸ درصد) جدایی طلبی جنوبی‌ها و جنبش حوثی‌ها (التیامی، ۱۳۹۵: ۱۹۵-۱۷۳). حکومت طولانی ودیکتاتوری علی عبدالله صالح، ساختار اجتماعی قبیله‌ای، تنوع و تعدد قباایل، ضعف هویت ملی و انسجام اجتماعی، عدم شکل‌گیری دولت - ملت، مسلح بودن همه قباایل (امیری، ۱۳۹۷: ۱۸۲) وقوع جنگ‌های داخلی، از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۹ بین حوثی‌ها و دولت یمن، کشمکش‌های سیاسی بین احزاب و گروه‌ها سیاسی، بحران غذایی، حمله عربستان به یمن، ۲۸۰۰۰ روز جنگ، ۱۸۰۰۰ کشته، ۲۹۰۰۰۰ زخمی، تخریب ۵۸۹ هزار منزل مسکونی، ۱۸۲ هزار زیرساخت دانشگاهی، ۱۶۷۹ مسجد، ۳۷۹ زیرساخت گردشگری، ۴۱۵ بیمارستان و مرکز بهداشتی، ۱۲۴۲ مدرسه، ۱۴۰ زیرساخت ورزشی، ۲۵۵ مکان تاریخی، ۱۶ زیرساخت رسانه‌ای، ۱۵ فرودگاه، ۱۶ بندر، ۳۴۴ نیروگاه برق، ۷۰۹ جاده و پل، ۶۱۶ شبکه ایستگاه ارتباطی، ۲۹۷۴ مخزن شبکه آب، ۲۱۰۱ زیرساخت دولتی، ۴۰۷ کارخانه، ۳۸۵ تانکر سوخت، ۱۲ هزار زیرساخت تجاری و بازار، ۴۵۴ مرکز پرورش دام، ۱۰ هزار وسیله نقلیه، ۴۲۵ پمپ بنزین (مرکز حقوق بشر عین‌الانسانیه، ۲۰۲۲)، وارد نمودن مبلغ ۶٫۹ تا ۵٫۸ میلیارد دلار خسارت به ۱۶ شهر، قرار گرفتن ۸۰ درصد از جمعیت زیر خط فقر و بدهی خارجی به میزان ۷/۵۸۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ (world Bank.2022).

## ۷- بحث و نتیجه‌گیری

کشورهای آسیای جنوب غربی، از لحاظ عملکرد اقتصادی، در چهار طیف خیلی خوب، خوب، متوسط و ضعیف طبقه‌بندی شدند. کشورهای امارات، قطر، کویت، عملکرد اقتصادی خیلی خوبی داشته‌اند. پژوهش‌های متعدد؛ از جمله خداداد کاشی و دیگران، (۱۳۹۹)، قائمی و دیگران (۱۳۹۹)، ریچارد میرا و دیگران (۲۰۱۸)، روهایدا، نوردین و دیگران (۲۰۱۸)، عبدالرحیم (۲۰۱۹)، کریستف جیندرا و دیگران (۲۰۱۹) عبدالغنی الغمان (۲۰۲۰) نشان داد که بین حکمرانی خوب و رشد اقتصادی، رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در این پژوهش نیز فرضیه تأثیر حکمرانی خوب بر بهبود عملکرد اقتصادی تأیید می‌گردد. کشورهای طیف سوم و چهارم، از اصلاح و نوسازی شیوه حکمرانی امتناع ورزیدند و به تدریج زمینه بروز ناامنی، جنگ‌های داخلی منطقه‌ای، تروریسم جهادی و مداخلات خارجی فراهم گردید. ناتوانی این حکمرانان در مدیریت و حل و فصل چالش‌ها، منجر به حمله نظامی ائتلاف آمریکایی به عراق (۲۰۰۱) و افغانستان (۲۰۰۲)، وقوع جنگ‌های عربستان، یمن، آذربایجان، ارمنستان، لبنان، سوریه، فلسطین، ظهور داعش، طالبان و

القاعده و ایجاد ناامنی گردید. اجرای الگوی حکمرانی خوب، راهبرد مناسب برای برون رفت از این چالش‌های ژئوپلیتیکی، ژئوآکونومیک، ژئواستراتژیکی و ژئوکالچری زیست‌محیطی و مجازی در این منطقه است. این الگو، با شرایط منطقه سازگاری بهتری دارد و به تدریج موجب بهبود کیفیت نهادهای اقتصادی و سیاسی، سهیم شدن ملت‌ها در سیاست و اقتصاد، چرخش عادلانه قدرت، هم‌بستگی اجتماعی، ثبات و امنیت، تأمین رفاه، رعایت حقوق مدنی، شفافیت پاسخ‌گویی، عدالت اجتماعی، تقویت هم‌گرایی، مذاکره، مصالحه، ائتلاف، دیپلماسی و ... می‌گردد. آسیای جنوب غربی، برای دستیابی به توسعه اقتصادی، نیازمند امنیت و ثبات سیاسی است و این امر مهم، از وظایف بنیادین حکومت‌هاست. باید حکمرانان و دولت‌های خردمند، با انعطاف‌پذیری و بهره‌گیری از دانش ژئوپلیتیک زمان به‌دنبال توسعه اقتصادی بر مبنای اقتصاد دانش‌بینان باشند. این راهبرد مهم، نیازمند اصلاح، بازنگری، بهسازی، نوسازی و ترمیم شیوه حکمرانی است؛ لذا پیشنهاد می‌گردد:

- حکمرانان کشورهای طیف سوم و چهارم که عملکرد اقتصادی ضعیفی داشته اند در گام نخست بادرک واقعیت‌های ژئوپلیتیکی منطقه و جهان با اتخاذ راهبرد های مذاکره، مصالحه، ائتلاف، همگرایی از بروز تنش‌ها و ناامنی در منطقه جلوگیری نمایند.

- حکمرانان با نوسازی، بهسازی، اصلاح و به روز آوری قوانین و مقررات، توزیع عادلانه ثروت و قدرت و مبارزه با فساد، پولشویی، انحصار گرایی، اقتصاد رانتیر و.. شیوه حکمرانی را ترمیم نمایند

- تنوع سازی اقتصادی و توسعه اقتصاد دانش بنیان، تولید محور و حمایت از بنگاه‌ها و کسب و کار های کوچک

- ایجاد مناطق آزاد تجاری با ارائه خدمات و تسهیلات مالی و مالیاتی، توسعه پارک های علمی و تجارتي، توسعه صنعت گردشگری، توسعه حمل نقل زمینی، دریایی و هوایی

- جذب سرمایه گذاری خارجی، همگرایی اقتصادی، حذف تعرفه های گمرکی، پرهیز از خام فروشی

- توسعه فناوری های نوین، بيو تکنولوژی نانو، هوش مصنوعی .

- ایجاد اشتغال، کاهش نرخ بیکاری و تورم، توسعه اقتصاد روستایی، تقویت ارزش پول ملی و ایجاد بازار مشترک منطقه ای و افزایش مشارکت زنان و مردان در فعالیت های اقتصادی.

## کتابنامه

- الماسی، مصطفی، ابطحی، سیدمصطفی و ازغندی علیرضا (۱۴۰۰). بررسی بحران تروریسم داعش در عراق بر اساس الگوی مایکل برچر. فصلنامه علمی امنیت ملی، ۱۱(۴۱): ۲۴۵-۲۶۶.
- اطهری، اسداله، دهقانی رضا و قائم مقامی، علی (۱۳۹۸)، ترکیه چگونه به توسعه رسید؟ سایت اقتصاد آنلاین، ۱ مهر ۱۳۹۸، کد خبر ۳۸۲۷۱۲.
- التیامی، رضا، باقری دولت‌آبادی، علی و نیکفر، جاسب (۱۳۹۵). بحران یمن: بررسی زمینه‌ها، اهداف، مداخلات خارجی عربستان و آمریکا، پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۵(۱۸): ۱۷۱-۱۹۸.
- اکبری جور، محمدرضا (۱۳۹۸). اقتصاد لبنان و چالش‌های اداره قبیله‌ای، روزنامه فرهیختگان قابل دسترسی در سایت [arhikhtegandaily.com/1651482899](http://arhikhtegandaily.com/1651482899)
- احمدی، محمد نبی، اسماعیل زاده، مجید (۱۳۹۳). نوشتارهایی پیرامون دموکراسی افغانی، فرصت‌ها و چالش‌ها، افغانستان، کابل: انستیتوی مطالعات استراتژیک افغانستان.
- آقایی، گلزار (۱۳۹۷)، تحلیل وضعیت اقتصادی اردن و آینده پیش‌رو، سایت مؤسسه آینده‌پژوهی جهان اسلام، ۱۲ آبان ۱۳۹۷.
- اختیاری امیری، رضا (۱۳۹۶). تأثیر شکنندگی دولت سوریه در تغییر تعاملات امنیتی خاورمیانه، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، ۷(۳): ۱۵۵-۱۸۸.
- بخشی، احمد، فردخواه، احسان و یوسفی هدی (۱۴۰۰)، «فرایند دولت - ملت‌سازی و نقش آن در شکل‌گیری بحران لبنان»، مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، ۷: ۹-۳۹.
- پور حمزوی، کریم (۱۳۹۵). داعش، خاورمیانه در آتش جهادگران، انتشارات نوگام، لندن: چاپ اول.
- توکلی‌نیا، جمیله، ایمانی، حسین وید الله نیا حسین. (۱۴۰۰)، تحلیل جایگاه حکمروایی خوب در عملکرد مدیریت شهری (مطالعه موردی شهر بابل)، فصلنامه آمایش محیط، ۵۳: ۸۶-۱۰۹.
- جعفری‌فرد، جعفر، صابری، حمید، اذانی، مهدی و خادم‌الحسینی احمد. (۱۴۰۰)، بررسی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله‌های کهنوج، فصلنامه آمایش محیط، ۵۳: ۱۱۶-۱۳۳.
- حسینی، محمد (۱۴۰۰)، نقش نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای در مدیریت بحران‌های بین‌المللی و مطالعه موردی بحران سوریه، فصلنامه سیاست خارجی، ۱۵(۴): ۱۷۳-۲۰۶.
- خداداد کاشی، فرهاد، نورانی آزاد، سمانه، شاطری، سمیه (۱۳۹۹). تأثیر اندازه دولت و حکمرانی بر رشد اقتصادی کشورهای حوزه سند چشم‌انداز، فصلنامه علمی و پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، ۱۱(۴۱): ۳۵-۵۲.

درس ثبات اقتصاد از لبنان، (۱۳۹۷)، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۴۳۶۹ تاریخ ۱۷ تیرماه ۱۳۹۷،  
کد خبر ۳۴۱۰۹۱۳.

ذوقی یارانی، کاظم، قادری کنگاوری و قراتی، محمدرضا (۱۳۹۰)، تحلیل ژئوپلیتیک سوریه،  
بستری برای تدوین سیاست خارجی ایران در خاورمیانه، فصلنامه سیاست دفاعی، ۲۰(۷۷):  
۷۶-۵۴.

کاشی خداداد، فرهاد، نورانی، سمانه و شاطری، سمیه (۱۳۹۹)، تأثیر اندازه دولت و حکمرانی بر  
رشد اقتصادی کشورهای حوزه سند چشم‌انداز، فصلنامه علمی - پژوهش‌های رشد و توسعه  
اقتصادی، ۱۱(۴۱): ۳۵-۵۲.

رکن الدین افتخاری، ع (۱۳۹۷)، نشست حکمروایی و توسعه پایدار سکونت‌گاه‌ها (۳)، دانشگاه  
علامه طباطبایی.

راهبرد توسعه اقتصادی در قطر (۱۳۹۷)، سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، ۵ آبان، کد  
خبر ۸۳۰۷۹۹۲۴.

راجی، سیدمحمد حسین، خاتمی، محمدرضا (۱۴۰۰)، صعود چهل ساله، مروری بر دستاوردهای  
چهل ساله انقلاب اسلامی: تهران: دفتر نشر معارف.

ربیعی، کامران (۱۳۹۹). دولت توسعه‌گرا و چالشی‌های توسعه اقتصادی در ایران از سال ۱۳۵۷  
تا ۱۳۹۸، فصلنامه جامعه‌شناسی تاریخی، ۱۲(۱۰): ۱۰۵-۱۴۳.

رکابیان، رشید. (۱۴۰۱)، کالبدشکافی بحران سیاسی و امنیتی افغانستان، از اشغال تا ناامنی ۲۰۲۲  
و تأثیر آن بر امنیت جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دانشگاه  
آزاد اسلامی شهرضا، ۱۴(۵): ۱۴-۲۶.

سردارنیا، خلیل‌اله، حسینی، سیدمهدی (۱۳۹۳). چالش‌های اجتماعی دولت‌سازی مدرن در  
افغانستان، نشریه سیاست جهانی، ۳(۳): ۳۷-۶۳.

سیحون، سیف‌الدین (۲۰۱۱). دستاوردها و چالش‌های اقتصاد افغانستان در ده سال گذشته، قابل  
دسترسی در سایت [dw.com](http://dw.com).

سریع‌القلم، محمود (۱۳۹۷)، اقتدار گرایی ایرانی در عهد پهلوی، انتشارات گاندی، تهران: چاپ  
اول.

شیرزادی، رضا (۱۳۹۷)، توسعه و توسعه انسانی در قطر، فصلنامه مطالعات سیاسی، ۱۱(۴۱):  
۷۳-۱۹۴.

شیرازی، رضا (۱۴۰۰)، روند توسعه‌گرایی، دنیای اقتصاد، شماره ۵۲۲۵، چاپ ۲ مرداد، شماره  
خبر ۳۷۸۳۵۲۷.

شیرازی، ابوالحسن (۱۳۸۷). گرجستان از انقلاب رز تا جنگ روسیه، مطالعات اوراسیای مرکزی  
دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱(۳): ۱-۱۴.

شمس دولت آبادی، محمدرضا، عسگری، مهدی (۱۳۹۸). تأثیر ژئوپلیتیک سوریه بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با رژیم صهیونیستی، فصلنامه امنیت ملی، ۹(۳۳): ۲۵-۵۲.

صفر علی زاده، ا، حسین زاده، ر، اکبری، م (۱۳۹۷). تحلیل کارایی نسبی کشورهای خاورمیانه از لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۸(۲۹): ۱-۱۲.

صادقی، احمد، سعیدی اقدم، مهران (۱۳۹۳). شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه نیافتگی اقتصاد ایران از دیدگاه خبرگان، با استفاده از زیرشاخص‌های توسعه نیافتگی به ترتیب اثرگذاری، تلفیقی تصمیم‌گیری آزمون و خطا و فرایند تحلیل شبکه‌ای فازی. فصلنامه سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی، دانشگاه الزهراء، ۲(۵): ۵۴-۷۸.

عثمانی، ضیاءالدین، نیاکوئی، سیدامیر و سیمبر، رضا (۱۴۰۰). عوامل ملی و بین‌المللی وقوع چالش‌های امنیتی در افغانستان، پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۱۰(۲): ۲۰۷-۲۴۴. فدایی، م، قلی‌پور مقدم، ف، غفاری، س (۱۳۹۶). بررسی تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب و اندازه دولت بر شاخص فساد در کشورهای گروه بریکس و ایران. فصلنامه چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۳۲: ۶۵-۸۸.

فریدزادگان، زهرا (۱۳۹۹). پژوهش: اساس توسعه اقتصادی عمان، روزنامه فرهیختگان، ۲۹ شهریور ۱۳۹۹، کد خبر ۴۵۹۷۱.

فتح آبادی، مهدی (۱۳۹۴). توسعه نامتوازن و ناآرامی سیاسی در سوریه، فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶(۳۹): ۴۰-۶۵.

فرزانه‌پور، حسین، یوسف زهی ناصر (۱۳۹۶). تأملی انتقادی به چالش‌های امنیتی روابط اقتصادی ایران و افغانستان، فصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۱۱(۲): ۱۶۷-۱۹۲.

فاطمی نژاد، سیداحمد (۱۳۹۹). از تروریسم تا ضدتروریسم در پاکستان، سنجش خشونت‌ورزی، فصلنامه علمی رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، ۱۱(۴): ۴۳-۷۶.

فهیمی، علی اکبر (۱۴۰۰). آینده پژوهشی، تأثیر سند چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان بر مدیریت حج پژوهشنامه حج و زیارت، ۶(۱۲): ۲۰۳-۲۳۵.

قائم‌ی، م، هوشمند م، صالحی نیا، ن (۱۳۹۹). تأثیر شاخص‌های حکمروایی خوب بر درآمد حاصل از صنعت گردشگری در کشورهای منتخب جنوب غربی آسیا، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت نوین، اقتصاد، کسب و کار. تهران.

مصلی نژاد، عباس (۱۳۹۷). اقتصاد سیاسی، مبانی، کارکرد و فرایند، چاپ چهارم، انتشارات مؤسسه، دانشگاه تهران.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات بنیادین حکومتی، آشنایی با شاخص‌های دولت سنتی، دی ماه ۱۳۹۴، کد موضوعی ۳۳۰، شماره تالیبی ۱۴۶۲۳.

ملکی، بهزاد (۱۳۹۸)، تأثیر هم‌زمان حکمروایی خوب بر مخارج دولتی، بر روی رشد اقتصادی در کشورهای منتخب حوزه منا، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه لرستان، دانشکده اقتصاد مرادی، ابراهیم و علی راهنما، سمیرا حیدریان (۱۳۹۶)، تأثیر شاخص‌های حکمرانی خوب بر کنترل فساد (مطالعه موردی کشورهای خاورمیانه و جنوب شرقی آسیا. فصلنامه اقتصاد مقداری، ۱۴(۴): ۱۵۱-۱۸۲.

مقدری، مهدی (۱۴۰۰). حکمرانی خوب و توسعه، تهران: انتشارات نگاه معاصر. محمدی، مصطفی. (۱۴۰۱). مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، قابل دسترسی در وبگاه <https://tisri.org>

معین‌آبادی، حسین، منصوره و شاه‌آبادی، پریسا. (۱۴۰۱). تحلیل دولت شکننده عراق و معمای امنیت در خلیج فارس، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی، دانشگاه آزاد اسلامی شهرضا، ۵۱: ۶۸-۸۲.

مرکز عین الانسانیة الحقوق الانسان عن اليمن ۲۰۲۲ قابل دسترسی، در سایت <https://ehcrd.org/2022>

نواختی‌مقدم، امین و ببری، نیکنام (۱۳۹۸)، بحران سوریه، عرصه تقابل منطقه‌ای ایران با محور سه‌گانه آمریکا، اسرائیل، عربستان. جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۰(۴): ۲۵-۴۸.

سینایی، و یوسف زهی، ن (۱۳۹۸). سنجش وضعیت توسعه اقتصادی افغانستان در عصر دموکراسی، سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۷، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، ۱۲(۲): ۳۴۵-۳۶۳.

سازمان امور اداری و استخدامی (۱۳۹۹). گزارش شاخص جهانی حکمرانی ۲۰۲۰، بررسی وضعیت روند تغییرات جایگاه ایران در شاخص حکمرانی خوب در منطقه و جهان، تدوین محمد ذاکری با نظارت علمی فرهاد علی‌پور، پاییز ۱۳۹۹.

نجفی، م، فتح‌الهی، ج، محمدپور (۱۳۹۸)، نقش حکمروایی خوب در تحقق اقتصاد دانش‌بنیان در ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، ۱۹(۱): ۱۲۹-۱۵۹.

## References

- Almasi, M., Abtahi, M. and Ghandi. A. (2021). Investigating the ISIS terrorism crisis in Iraq based on Michael Brecher's model. National Security Scientific Quarterly, Year 11, Number 41, Fall 1400, pp. 266-245(In Persian).
- Akbari Jour, M. (2019). Lebanon's economy and the challenges of tribal administration, Farhikhtegan newspaper accessible at [arhikhtegandaily.com/1651482899](http://arhikhtegandaily.com/1651482899) (In Persian)
- Athari, A., Deghani R., Qaim Maggi, A. (2019) How did Turkey develop? Online Economy website, October 1, 2018, news code 382712(In Persian).

- Aghaei, and (2018) Analysis of the economic situation of Jordan and the future ahead, the website of the Islamic World Future Institute, 12 Aban 1397(In Persian).
- Amiri, R. (2017). The effect of the fragility of the Syrian government on the change of security interactions in the Middle East, Islamic World Political Research Quarterly, 7th year, 3rd issue, autumn 2016, pp. 155-188.(In Persian)
- Al-Tyami, R., Bagheri Daulatabadi, A. and Nikafar, J. (2016). Yemen crisis: investigation of contexts, objectives, foreign interventions of Saudi Arabia and the United States, strategic policy research, volume 5, number 18, serial number 48, Azar 2017, pp. 171-198.(In Persian).
- Ahmadi, M., Ismailzadeh, M. (2014). Essays on Afghan democracy, opportunities and challenges, Afghanistan, Kabul: Publisher of Afghanistan Institute of Strategic Studies.
- Didier,C& Botteron.P&Hongze, A(2020)The Good Governance crach test: covid19.www.researchgate.net/publication/342123021 may2020 25.
- Economic Stability Lessons from Lebanon (2018) Duniya Ekhtaz Newspaper, No. 4369, July 17, 2017, news code 3410913(In Persian).
- Economic Development Strategy in Qatar (2018), Islamic Republic of Iran News Agency website, 5 Aban, news code 83079924(In Persian).
- Fadaei, M., Ghalipour Moghadam, F., Ghafari, S. (2018) Investigating the impact of good governance indicators and government size on the corruption index in BRICS countries and Iran. Public Administration Perspectives Quarterly, No. 32, Winter, pp. 65-88(In Persian).
- Faridzadegan, Z. (2020). Research: The basis of Oman's economic development, Farhikhtegan newspaper, 29 September 2019, news code 45971(In Persian)
- Fathabadi, M. (2015) Unbalanced development and political unrest in Syria, Political and International Approaches Quarterly, Year 6, Number 39, Autumn 2013(In Persian).
- Farzanepour, H., Yousef Zahi, N. (2017). A critical reflection on the security challenges of economic relations between Iran and Afghanistan, Quarterly Journal of Politics and International Relations, Volume 1, Number 2, Autumn and Winter 2016, pp. 167-192.(In Persian).
- Fahimi, Ali Akbar (2021). The research future of the impact of the Saudi Vision 2030 document on the management of Hajj, Ministry of Hajj Research Journal, year 6, number 12, pp. 203-235.
- Tavakoli Nia, J, Imani, H, Yadullah Nia H, (2021) Analysis of the place of good governance in the performance of urban management, a case study of the city of Babol. Amash Mohit Quarterly, No. 53, Summer 1400, pp. 109-86(In Persian).
- Jafari Fard, J., Saberi H., Azani M., Khadem Al-Hosseini A. (2021) Investigating the impact of good urban governance on the sustainability of Kohnuj neighborhoods, Amash Mohit Quarterly, No. 53, Summer 1400, pp. 116-133(In Persian).
- Jindra,christoph &Ana vaz(2019).Good Governance and Multidimensional poverty:Acomparative analysis of 71 countries.An INTERNATIONAL JOURNAL OF POLICY,ADMINISTRATION,AND INSTITUTIONS.pages:591-831.October 2019pages657-675.
- Kashi Khodadad, Noorani, S., Shatari, A. (2020) The effect of government size and governance on the economic growth of the countries of the Sindh Basin, Scientific



- Quarterly - Economic Growth and Development Research, Year 11, Number 41, Winter 2019, pp. 35-52(In Persian).
- Keping, Y. (2019) Governance & Good Governance: A new framework for political analysis. Fudan journal of the Humanities & social sciences, volume 11, pag 1-8
- Gaghman .A (2020). The Importance of Good governance on Achieving Sustainable development case study: yeman. jan 2020. DoI: 10.18502/kss.v4i1.5987. ISBN: 2518-668x. www.researchgate. net.
- Ghaemi M, Houshmand M, Salehinia N (2020) The effect of good governance indicators on the income from the tourism industry in selected countries of Southwest Asia, the third international conference on modern management, economics, business, Tehran (In Persian).
- Haitham , A (2020) The Impact of Applying Good Governance Principles on Job satisfaction among Public Sector Employees in Jordan. January 2021 Open Journal of Business and Management 09(01):1-31 ,DOI:10.4236/ojbm.2021.91001 www.researchgate. Net.
- Hosseini, M. (2021) The role of international and regional institutions in the management of international crises and a case study of the Syrian crisis, Foreign Policy Quarterly, Volume 15, Number 4, Serial 38, March, pp. 173-206 (In Persian).
- Iutfor, R (2016) Good governance and governance: A theoretical framework, journal public policy and administration research ISSN 2224-5731-(paper) ISSN 2222-0972 online, vol. 6 no. 10, 2016.
- Moslinejad, A.D. (2017) Political Economy, Basics, Function and Process, 4th edition, University of Tehran Publications (In Persian).
- Maleki, B. (2019) The concurrent effect of good governance on government spending on economic growth in selected MENA countries, PhD thesis, Lorestan University, Faculty of Economics (In Persian).
- Moradi, Ebrahim and Ali Mahla, Samira Heydarian (2017) The effect of good governance indicators on corruption control (a case study of the Middle East and Southeast Asian countries). Quantitative Economics Quarterly, Volume 14, Number 4, 2016, pp. 151-182 (In Persian).
- Moghadari, Mehdi (2021). Good governance and development, Tehran: Negah Masahez Publications (In Persian).
- Mohammadi, M. (2022). Abrar Contemporary International Studies and Research Institute, Tehran, accessible on the website <https://tisri.org/> (In Persian).
- Moin Abadi, H., Mansouri Bidgholi, M. and Shah Abadi, P. (2022) Analysis of Iraq's Fragile State and the Mystery of Security in the Persian Gulf, Political and International Research Quarterly, Shahreza Islamic Azad University, No. 51, Summer, pp. 82-68 (In Persian).
- Najafi, M., Fateh Elahi, J., Mohammadpour, F. (2019) The role of good governance in the realization of knowledge-based economy in Iran, Quarterly Journal of Economic Research (Sustainable Growth and Development), Year 19, Number 1, Spring 2018, pp. 129-159 (In Persian).
- Ninad ,S (2018) Government, Governance and good Governance, Indian Journal of public Administration. february 15, 2018. <https://Doi.org.journals.sagepub.com>
- Navakhti Moghadam, A and Bebri, N (2019) Syrian crisis, the arena of Iran's regional confrontation with the triple axis of America, Israel, Saudi Arabia. Contemporary

- Political Essays, Research Institute of Humanities and Cultural Studies, 10th Year Quarterly, Number 4, Winter 2018, pp. 25-48.(In Persian).
- Organization of Administrative and Employment Affairs (2020). 2020 The Worldwide governance indicators(WGI) report, examining the status of changes in Iran's position in the good governance index in the region and the world, compiled by Mohammad Zakari with the scientific supervision of Farhad Alipour, autumn(In Persian).
- Pour Hamzadi, K. (2015). Daesh, the Middle East in the fire of jihadists, Nogam Publications, London: first edition.(In Persian).
- Ruknuddin Eftekhari, A. (2018) Meeting on Governance and Sustainable Development of Settlements (3), Allameh Tabatabai University(In Persian).
- Rabiei, K (2020). Developmental government and challenges of economic development in Iran from 1357 to 1398, Historical Sociology Quarterly, Volume 12, Number 10, Spring and Summer 1399(In Persian).
- Research Center of the Islamic Council, Office of Basic Governmental Studies, Introduction to Traditional Government Indicators, December 2015, subject code 330, type number 14623(In Persian).
- Rahim ,A(2019).Governance Good Governance –A Conceptual Perspective.Journal of public Administration and Governance Issn,2161-7104,2019,vol,9,NO.3.
- Rohaida, n& Imran,M(2018).Good Governance IN Pakistan:Challenges and Recommendations.International Journal of law,Government and communication.volom:3 Issues:10,september2018,pp.1-119.
- Rekabian, Rashid. (2022) Dissection of Afghanistan's political and security crisis from the occupation to the insecurity of 2022 and its impact on the security of the Islamic Republic of Iran, Political and International Research Quarterly, Shahreza Islamic Azad University, Volume 14, Number 5, pp.(In Prsian).
- Shirzadi, R (2018) Development and Human Development in Qatar, Political Studies Quarterly, Year 11, Number 41, Autumn 2017, pp. 173-194(In Persian)
- Shirazi, R. (2021) The trend of developmentism, World Economy, No. 5225, August 2 edition, News No. 3783527(Inpersian).
- Shirazi, A. (2007). Georgia from the Rose Revolution to the Russian War, Central Eurasian Studies of the Faculty of Law and Political Sciences, first year, number 3, winter and autumn, pp. 1-14(in Persian).
- Safar A, Hosseinzadeh A. Akbari, M. (2018). Analyzing the relative efficiency of the Middle East countries in terms of sustainable development indicators. Regional Planning Quarterly, Year 8, Number 29, Spring 2017, p. 1-12(Inpersian).
- Sinaii, Y, N. (2019). Assessing Afghanistan's Economic Development Status in the Age of Democracy from 2001 to 2017, Central Eurasian Studies Quarterly, Volume 12, Number 2, Fall and Winter 2018, pp. 345-363.
- Spiteri,j&Briguglio,m.(2018)Does goog governance foster trust in government ?An empirical analysis ,insimon Grima,pierpaolo marano(ed.)Governance&regulations contemporary issues(contemporary studies in economic&financial analysis,emerald publishing limited121-137.
- Shams Dolatabadi, M., Asgari, M. (2019). The impact of Syrian geopolitics on the national security of the Islamic Republic of Iran in the face of the Zionist regime, National Security Quarterly, Year 9, Number 33, Fall 2018, pp. 25-52(In Persian).

- Sardar Nia, K., Hosseini, M. (2014). Social challenges of modern state building in Afghanistan, *World Policy Journal*, Volume 3, Number 3. pp. 37-63(In Persian).
- Sihun, S. (2011). Achievements and challenges of Afghanistan's economy in the last ten years, accessible at [dw.com](http://dw.com).(In Persian).
- Saree al-Qalam, M.(2018) Iranian authoritarianism in the Pahlavi era, Gandhi Publications, Tehran: first edition.(In Persian).
- Sadeghi, A., Saeedi Aghdam, M. (2014). Identification and ranking of factors affecting the underdevelopment of Iran's economy from the point of view of experts using underdevelopment sub-indices in the order of influence, integration of trial and error decision making and network analysis process. *Fuzzy Economic Progress Policy Quarterly*, Al-Zahra University, second year, number 5, winter .(In Persian).
- Usmani, Z., Niakoui, A. and Osimber, R. (2021). National and international factors of the occurrence of security challenges in Afghanistan, *Iranian journal of international politics*, year 10, number 2, spring and summer, 1401, pp. 244-(In Persia).
- Zoghi Yarani, Kazem, Qadri Kangavari and Qarati, Mohammad Reza (2010) Analyzing the geopolitics of Syria, a platform for formulating Iran's foreign policy in the Middle East, *Defense Policy Quarterly*, year 20, number 77, winter, pp. 54-76.
- <https://www.theglobaleconomy.com/>
- WWW.<https://reliefweb.int/report/yemen/un-human-rights-council-help-bridge-yemen-s-acute-accountability-gap>
- [www.irna.ir/news/83079924/](http://www.irna.ir/news/83079924/)
- WWW .[bti-project.org](http://bti-project.org)
- [armenia.mfa.gov](http://armenia.mfa.gov).
- [www.sipri.org/media/press-release/2021/world-military](http://www.sipri.org/media/press-release/2021/world-military) .Stockholm International Peace Research Institute,-
- [www.worldbank.org/en/programs](http://www.worldbank.org/en/programs). World Bank International Comparison Program2017-
- <https://www.unwto.org>. World Tourism Organization,2020-[www.ethz.ch/en.html](http://www.ethz.ch/en.html), The Swiss Institute of Technology in Zurich,2020
- [www.un.org](http://www.un.org)The United Nations2020
- [www.https://wiki.ahlolbait.com/](https://wiki.ahlolbait.com/)